

STANISŁAW PAZDA

DALSZE BADANIA WYKOPALISKOWE W LIZAWICACH, POW. OŁAWA

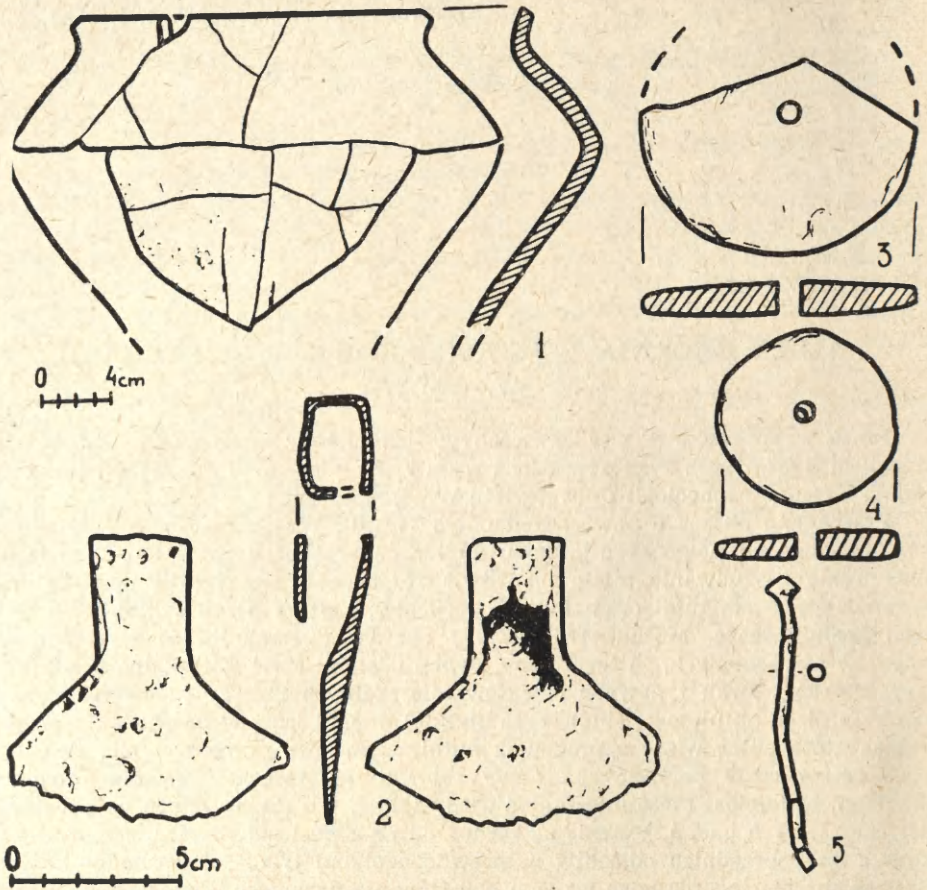
Prace wykopaliskowe w Lizawicach w 1967 r. były kontynuacją badań z lat ubiegłych (1962—1965). Przeprowadzone zostały w okresie od 1 do 30 sierpnia, z ramienia Katedry Archeologii Uniwersytetu Wrocławskiego¹.

Przebadano obszar o powierzchni około 170 m². Wykop tegoroczny, szerokości 5 m, przylega od północnego zachodu do terenu przebadanego w latach poprzednich. Takie usytuowanie miało umożliwić rozpoznanie stratygrafii poziomej narastających się tutaj osad: kultury łużyckiej, kultury przeworskiej i z wczesnego średniowiecza. Można stwierdzić w oparciu o częstotliwość występowania obiektów nieruchomych, że tegoroczny wykop odsłonił część mieszkalną osady kultury łużyckiej. Brak typowych obiektów mieszkalnych kultury przeworskiej, wystąpienie pieca hutniczego, studni oraz płytkiej długiej jamy w przybliżeniu prostokątnej, którą autor wiąże z produkcją hutniczą, nasuwa przypuszczenie, że odsłonięto raczej część peryferyczną osady tej kultury, przeznaczoną dla produkcji hutniczej. Natomiast część mieszkalna osady leżała, jak można sądzić na podstawie dotychczasowych badań, głównie na zachód od przebadanego obszaru, z tym że wykopy z lat poprzednich odsłoniły najprawdopodobniej tylko jej wschodni kraniec. Brak w obrębie tegorocznego wykopu obiektów nieruchomych z wczesnego średniowiecza pozwala przypuszczać, że wyszliśmy poza obręb osady z tego okresu, która leży w części południowo-zachodniej badanego stanowiska.

Wśród obiektów nieruchomych kultury łużyckiej na uwagę zasługuje przede wszystkim jama nr 103, będąca, jak się zdaje, pozostałością pieca kopułkowego. Jej nieckowate wypełnisko ma ścianki wylepione gliną i słabo wypalone. Wystąpiło w niej kilka dużych płatów polepy, stanowiących — jak można przypuszczać — fragmenty kopuły zwalone do środka pieca, oraz tylko niewielką ilość ceramiki kultury łużyckiej. Ciekawszym obiektem jest też podłużna jama, przypuszczalnie paleniskowa (nr 105), zawierająca wtórnie przepalone duże fragmenty naczyń, uszkodzoną szpilę brązową z dwustożkową główką (ryc. 1: 5), płaską płytę żarnową z kulistym rozcieraczem oraz pewną ilość zwęglonych kości zwierzęcych. Dużą płytką jamę nr 110, o nieregularnym zarysie, można uznać za resztkę budynku naziemnego, nieco tylko zagłębionego w podłoże. Funkcja pozostałych jam kultury łużyckiej przedstawia się na razie niezbyt jasno. Może też większość jam posłupowych w obrębie tegorocznego wykopu wiąże się z osadą tej kultury.

¹ Pracami w terenie kierował autor sprawozdania, a wzięli w nich udział także studenci kierunku archeologii Uniwersytetu Wrocławskiego w ramach praktyki wakacyjnej.

Ryc. 1. Lizawice, pow. Oława:

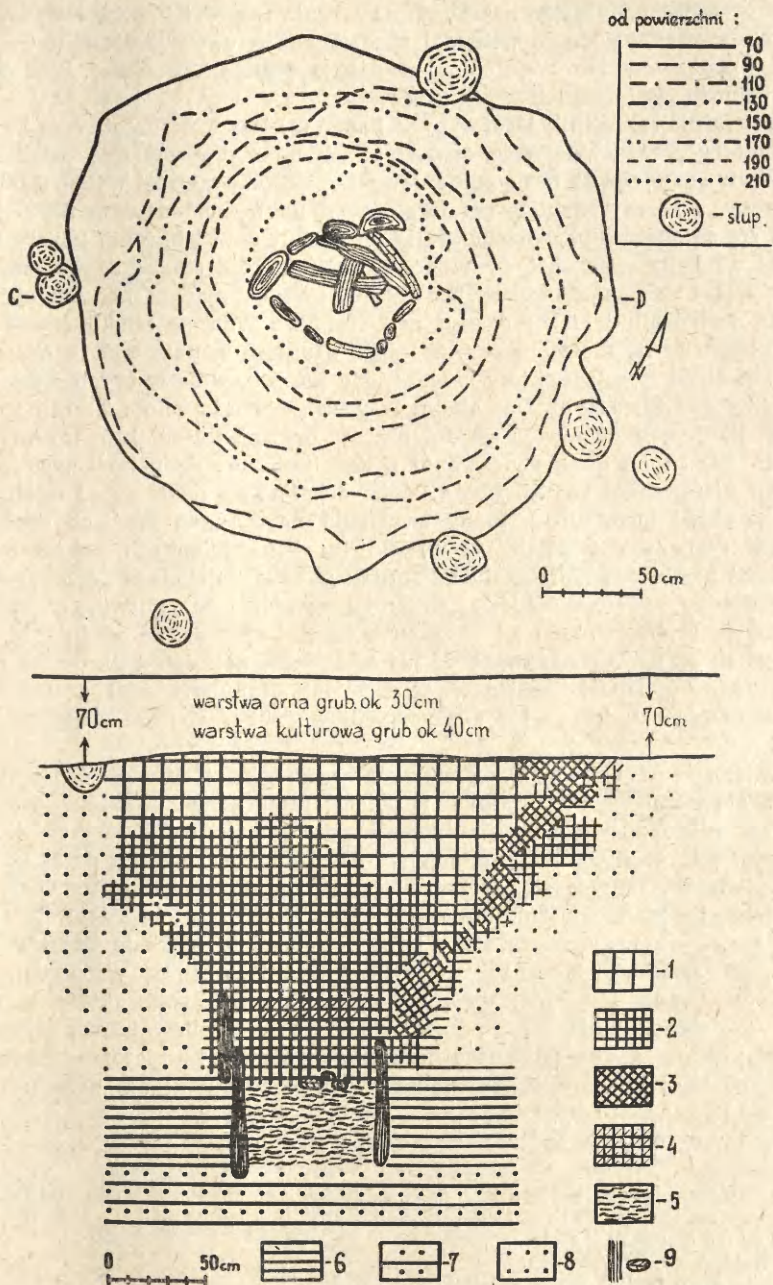
1 — naczynie z jamy postępowej nr 547; 2 — żelazna siekierociosła; 3, 4 — gliniane krążki z warstwy kulturowej; 5 — brązowa szpila z jamy nr 105

Rys. H. Horawska

Z przedmiotów kultury łużyckiej znalezionych w warstwie kulturowej można wymienić dwa płaskie krążki gliniane z otworami w centrum (ryc. 1: 3, 4).

Z obiektów nieruchomych kultury przeworskiej odkryty w tym roku piec hutniczy należy do typu pieców nie zawierających wewnątrz zachowanych glinianych ścianek kłoca żużla. Kilka pieców tego typu odkryto w Lizawicach już w latach poprzednich². Z produkcją hutniczą byłbym skłonny łączyć również jamę nr 106, o kształcie zbliżonym do wydłużonego prostokąta, o płytkim wypełnisku. Takie określenie jej funkcji oparte zostało głównie o formę, którą nawiązuje ona do

² S. Pazda, *Z badań wykopaliskowych na stanowisku osadniczym w Lizawicach, pow. Oława, w 1963 roku*, „Spraw. Arch.”, t. 17: 1965, s. 155, ryc. 3; tenże, *Sprawozdanie z badań archeologicznych przeprowadzonych na stanowisku hutniczym kultury przeworskiej z II—III w. n. e. w Lizawicach pow. Oława w roku 1965*, „Spraw. Arch.”, t. 19: 1968, s. 374—379.

Ryc. 2. Lizawice, pow. Oława. Plan zbiorczy i profil studni z okresu wpływów rzymskich:

1 — ciemna próchnica; 2 — intensywnie ciemna próchnica; 3 — przepalona glina; 4 — próchnica silnie przemieszana z węglem drzewnym; 5 — zbutwiałe szczątki organiczne; 6 — ii; 7 — ii piaszczysty; 8 — piasek lub żwir; 9 — nieco zbutwiałe drewno

Rys. A. Karczewska i T. Linkiewicz

obiektów z okresu rzymskiego odkrytych na terenie Czech³ i interpretowanych jako jamy wygrzewcze, służące do wstępnej obróbki rudy⁴, ewentualnie jako paleniska, w których poddawano obróbce cieplnej wydobyty z pieca kęs żelaza⁵. Dwa podobne obiekty odkryto w Lizawicach w roku 1963⁶.

Za najważniejszy wynik tegorocznych badań w Lizawicach należy uznać odkrycie studni kultury przeworskiej (ryc. 2). Natrafiono na nią w wykopie zwiadowczym, założonym w odległości 17 m na południowy zachód od krawędzi wykopu głównego. Czytelny zarys górnej partii wypełniska studni uchwycono dopiero na głębokości około 70 cm od obecnej powierzchni. Miał on kształt w przybliżeniu kolisty a średnica jego wynosiła około 2,70 m. Wokół obwodu zarysu studni uchwycono 7 jam postupowych, które są związane, jak można przypuszczać, z konstrukcjami naziemnymi w rodzaju jakiegoś daszku nad studnią⁷. Wnętrze studni zwęża się ku dołowi jak gdyby trzema stopniami. Średnica drugiego stopnia wynosi około $1,05 \times 1,30$ m, natomiast trzeciego, który znajduje się już przy dnie w obrębie drewnianej cembrowiny — $0,65 \times 0,55$ m. Dno studni leży na głębokości około 2,8 m od obecnej powierzchni. Dobrze zachowała się dolna część drewnianej cembrowiny (do poziomu około 0,65 m od dna), zbudowanej z dębowych dranic ustawionych pionowo na kształt nieforemnej beczki. Dolne końce dranic były opalone, co miało zabezpieczyć je przed butwieniem. Ślady zwęglenia na górnych partiach dranic oraz warstewki spalenizny i polepy w wypełnisku i na ściankach bocznych studni świadczą, iż uległa ona zniszczeniu na skutek pożaru. Zalegająca na dnie, w obrębie cembrowiny warstwa osadowa, złożona przeważnie ze zbutwiałyłych szczątków organicznych, grubości około 0,4 m, nasuwa przypuszczenie, że studnia ta w momencie jej zburzenia nie nadawała się już do użytku. Jak dotąd nie znam z terenu Śląska studni o podobnej konstrukcji cembrowiny. Najbliższą analogię do niej stanowi cembrowina studni nr 1 z Łęczycy, datowana na ten sam okres co studnia z Lizawic⁸.

W związku z odkryciem nowej studni w osadzie, której ludność trudniła się na szerszą skalę hutnictwem, chciałbym poświęcić kilka słów zjawisku częstego występowania studzien w osadach hutniczych. Szczególnie ostro zarysowuje się to w Groszowicach, pow. Opole, gdzie odkryto na stosunkowo niezbyt dużej przestrzeni aż 7 studzien⁹. Wydaje się, że konsumpcyjne zapotrzebowanie na wodę mogło być zaspokojone przez znacznie mniejszą ilość obiektów tego rodzaju. W związku z tym nasuwa się wniosek, że woda była potrzebna w procesie hutniczym, i to w znacznych ilościach. Może tu wchodzić w rachubę zabieg wzbogacania rudy przez wypłukiwanie lżejszych, zbędnych składników (flotacja), który poprzedzał kolejny etap wzbogacania przez prażenie. Wymagało to niewątpliwie dużej ilości wody, więc w przypadku znacznego oddalenia pracowni hutniczej od naturalnego źródła wody bardziej ekonomicznym było wykopanie studni niż noszenie dużych ilości wody na znaczną odległość.

Godnym odnotowania może być też fakt wystąpienia w jednej z jam postupo-

³ Tuchlovice, Velké Žernoseky, okr. Litomierice. R. Pleiner, *Zaklady slovenského železářského hutnictví v Českých Zemích*, Praha 1958, s. 146, 181.

⁴ Pleiner, *op. cit.*, s. 63.

⁵ *Ibidem*, s. 14, 37, 190, 301.

⁶ Pazda, *Z badań wykopaliskowych...*, s. 155.

⁷ Por. np. Ch. Pescheck, *Brunnen aus der Wandalenzeit*, „Altschlesien”, t. 6: 1936 z. 2, s. 254 nn., ryc. 1 i 6.

⁸ T. Poklewski, *Łęczycki zespół studzien z okresu rzymskiego*, [w:] *Munera Archaeologica Iosepho Kostrzewski*, Poznań 1963, s. 316 nn.

⁹ J. Kaźmierczyk, *Osada hutnicza w Groszowicach*, „Dawna Kultura”, R. 1: 1954, s. 31 n.

wych, które z reguły pozbawione są ceramiki, niemal całego naczynia kultury przeworskiej (ryc. 1: 1). Być może mamy tu do czynienia ze śladami obrzędów związanych ze wznoszeniem budynków.

Z przedmiotów kultury przeworskiej można jeszcze wymienić żelazne siekierosło (ryc. 1: 2), znalezione na powierzchni osady w pobliżu wykopu.

Na terenie tegorocznego wykopu stwierdzono też ślady osadnictwa neolitycznego w postaci ceramiki kultury pucharów lejowatych oraz narzędzi krzemienych, występujących w warstwie kulturowej.

W zakresie chronologii tegoroczne badania nie wniosły nowych elementów. Osadnictwo kultury łużyckiej zamyka się w ramach późnego okresu epoki brązu (IV—V okres), natomiast osadnictwo kultury przeworskiej w czasie od połowy II do schyłku III w. n.e

W latach przyszłych nie planuje się kontynuacji badań na tym stanowisku.

*Katedra Archeologii
Uniwersytetu Wrocławskiego*

STANISŁAW PAZDA

FURTHER EXCAVATIONS AT LIZAWICE, DISTRICT OF OŁAWA

The area of 170 sq. m explored in 1967 has yielded habitation features of the Lusatian culture from Bronze Age IV and V, and of the Przeworsk culture from the mid-2nd to the end of the 3rd century A.D. The Lusatian finds included a domed oven, a hearth-pit fragments of secondarily burnt pottery, a bronze pin with a biconical head, a quernstone with a round rubber and charred animal bones. Among the Przeworsk features, revealed during this season, a well claims special attention. Its lining, of which the lower parts have survived, was built of oaken planks vertically arranged in the shape of an irregular barrel. Moreover, a smelting furnace with well preserved lower of clay walls came to light. Instead of a uniform slag mass, its filling of humus and charcoal contained irregular lumps of slag. Small finds included and iron axe-adze found on the surface and assignable to the Roman period.

